
Drezda és az Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen (Pegida) nevű mozgalom

A Pegida (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes, vagyis Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen) nevű mozgalom tagjai legelőször 2014-ben kezdtek el demonstrálni Drezda utcáin. Alig egy évvel a megmozdulások után, göttingeni politológusok,¹ így *Lars Geiges*,² *Stine Marg*³ és *Franz Walter*⁴ átfogó társadalomtudományi vetületek alapján elemezték a Pegida-féle jelenség okait és hatásait. A szerzők „elbeszélés szintjén tartott szociológiai vizsgálatnak” nevezik kutatási módszerüket. A 200 oldalas tanulmány voltaképpen egy 30 főből álló kutatócsoport munkája. A társadalomtudósok olyan kérdésekre próbáltak válaszokat keresni, amelyek a politikusokat és a média szakembereit már régóta foglalkoztatják: mi a Pegida? Hogyan és miért indult el a mozgalom? Mi a lényege, és mi készteti a szervezőket az ilyen jellegű felvonulások megtervezésére? Kik vesznek részt a tüntetéseken? Milyen politikai és társadalmi háttérrel rendelkeznek ezek az emberek?

A sorozatos botrányok és nyilvános melléfogások ellenére (vagy lehet, hogy éppen ezért?) a fent említett irányzat vezetői még két évvel az első

1 A szakemberek a Göttinger Institut für Demokratieforschung (Göttingeni Demokráciakutató Intézet) átfogó kutatási programja keretében tüzetesen tanulmányozták a Pegida mozgalmat.

2 Lars Geiges 1981-ben született. Egyetemi tanulmányai után elsősorban újságíróként és politológusként fejtett ki sokrétű tevékenységet Németországban. Napjainkban a Göttingeni Demokráciakutató Intézet tudományos munkatársa és az INDES politikai és társadalmi magazin szerkesztőbizottságának is aktív tagja. Főbb kutatási területei: a polgári jellegű tiltakozó mozgalmak, társadalmi konfliktusok, valamint az elkötelezettség és a részvétel témakörei.

3 Stine Marg 1983-ban született. Tanulmányait követően a Göttingeni Demokráciakutató Intézet alkalmazottjaként dolgozott, ugyanakkor a BP, (azaz a polgári tüntetések) társadalmi tanulmányok társszerkesztője. Marg szakterülete: a politikai kultúra széles tárgyköre, ezen belül pedig elsősorban a polgári tiltakozás vetületeit vizsgálja.

4 Franz Walter 1956-ban született. A politikatudományok professzora. 2000-től ő lett a Göttingeni Demokráciakutató Intézet vezetője és több alapművet írt a szociáldemokrácia történetével kapcsolatosan. Franz Walter a Német Szociáldemokrata Párt tagja.

drezdai „esti séta” után is képesek voltak Németország-szerte több ezer embert az utcákra hívni. A mozgalom gócpontja Drezdában található, ahonnan a Pegida mozgalom elindult. A mozgósított emberek a „Nyugat eliszlámósodása” ellen vonultak tüntetni, és közben olyan szlogeneket skandálnak, mint hogy „a nép mi vagyunk”, vagy „hazug sajtó”. 2014/15-ben egész Németországot felbolydították az ilyen jellegű tömeges felvonulások és közben polgári vonalon megindultak az intenzív Pegida-ellenes szervezkedések is. A könyv válaszokat nyújt a vizsgált jelenségre és a legfontosabb megállapításai mély betekintést adnak a mozgalom szerkezeti-szervezeti hátterébe is. Ebben a világos nyelvezetű tanulmányban az olvasó a Pegidáról szóló első felismerések összegzésével szembesülhet. A göttingeni kutatócsoport azonban nemcsak megfigyelte a Pegida-tüntetések, hanem interjúsorozatokat (konvencionálisakat és sajtókat) is folytattak a résztvevőkkel, közös vitákat rendeztek a tüntetők egyes képviselőivel, valamint szociológiai-publicisztikai jellegű internetes felméréseket is folytattak a mozgalom tagjaival. A megkérdezettek többsége középkorú férfi volt; a legtöbbszörüknek nem volt vallási hovatartozása, jó vagy nagyon jó szakképzettséggel, egyetemi végzettséggel rendelkeztek és sokan közülük nyíltan vállalták szimpátiájukat a 2012-ben megalakult, bevándorlást ellenző AfD (Alternative für Deutschland) nevű párttal. 2015 elején az AfD funkcionáriusai több ízben nyilvánosan is pártolták a Pegida vezetői által szervezett sétákat. A szerzők megfigyelése alapján a Pegida és az AfD között számos közös pont létezik főleg a bevándorlási és menekültügyi politika kapcsán. (5.)

Az igaz, hogy az egyszerre három tartományban rendezett Landtag-választás (2016 márciusa, szupervasárnap) az AfD jelentős előretörését eredményezte, ugyanakkor azonban az is megfigyelhető, hogy a szélsőséges párt elutasíthatósága jóval nagyobb, mint a pánikszerűen hirdetett támogatottsága. Így mindhárom tartományban – Baden-Württemberg, Rajna-vidék-Pfalz, Szász-Anhalt – a szavazók többsége kimondottan elutasítja a szövetségi kormány menekültpolitikájának bírálatára alapozó AfD-t. A szerzők által koordinált kutatók a NoPegida ellentüntetések is tüzetesen tanulmányozták. Ez esetben arra a kérdésre kerestek válaszokat, hogy vajon milyen mértékben tér el a két csoportosulás egymástól?

A Pegida egyik főszervezőjét, Lutz Bachmannt, akit egykoron a rendőrség betörés miatt körözött, egy 1960-as évekbeli CDU kampányplakát (Mentsd meg a nyugati kultúrát!) ihletett meg, amikor mozgalmát hirtelen erről nevezte el. Abszurd módon éppen a Kobani kurd várossal szolidaritást vállaló németországi zavargások és az iraki és szíriai fegyverszállításokat

ellenző álláspontok voltak azok, melyek a Pegidát megalapító legbelső kört arra ösztökélték, hogy Európa állítólagos iszlamizálódása ellen nyilvánosan protestáljanak, és közben fokozatosan egységes mozgalmi erővé szerveződjenek. A Kobani kurd városban akkor elsősorban a Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) tagjai szálltak szembe az iszlám állam fegyveres alakulataival. Így a könyvből nyilvánvalóvá válik, hogy a Pegida nem spontán módon, vagy valamely véletlen folytán jött létre, amint azt a főszervezők a saját alapító-mítoszuk kapcsán oly szívesesen többször is hangoztatták. (10–12.)

Jelen tanulmány egészen 2015 februárjáig követi a Pegida által szervezett tüntetéseket és a szervezők külön hangsúlyozzák, hogy megfigyeléseiket egy elkezdett, de még be nem fejezett tudományos munkaként kell kezelni. Következésképpen mindenekelőtt köztes állapotokat közölnek a Pegidáról, hiszen a további kutatások még folyamatban vannak, mint ahogyan maga a tiltakozó mozgalom sem szűnt meg teljesen, sőt mind a mai napig nagyon is aktív. Ezért több utólagos fejlemény követése és tanulmányozása elengedhetetlen az elkövetkezendőkben ahhoz, hogy átfogó képet kapjunk róluk. Az azonban mégis leszögezhető, hogy az eddigi kutatási eredmények teljesen egyértelművé teszik azt a tényt, hogy a Pegida egyes főszervezői már korábban is szoros kapcsolatban álltak egymással. Másfelől pedig különböző online szociális hálózatokon keresztül (pl. Facebook csoportok) tovább bővítették az ismeretségi köreiket, vagy éppen a mindennapi valódi baráti körökön belül találtak olyan platformokon, ahol bizonyos kulcsszemélyek a jobb és a szélsőjobboldali csoportosulásokhoz köthetőek, mint például az NPD képviselőihez, a Pro Németország vagy a Dynamo Dresden tevékeny tagjaihoz. Időközben azonban megnőtt azon résztvevők számaránya is, akiket már semmiképp sem lehet a szélsőjobboldaliak táborába sorolni, hiszen ők maguk is hevesen tiltakoznak az ellen, hogy csak úgy a hajszálcsíkos ruhákat viselő demonstrátorok közé sorolják be őket. (24–25.) Bár a politológusok elsősorban a Pegida bemutatására összpontosítanak, de a mozgalom számos alágazatára is odafigyelnek, így például a lipcei Legidára⁵, ugyanis a részvételi arányok szempontjából 2015 januárjában, e mozgalmak tömeges „sétái” elérték (legalábbis eddigi) csúcspontjukat Lipcsében és Drezdában. Az utóbbi városban 2015. január 12-én mintegy 25 000 ember vett részt a demonstrációkon. A kutatócsoport által megfigyelt mozgalmi heterogenitás ellenére elmondható, hogy a Pegida bázisa

5 A lipcei Legidát Markus Johnke (interneten keresztül kereskedéssel foglalkozik) vezeti. Néhai alapító tagok voltak Jörg Hoyer (katonai dolgokat forgalmazó kereskedő), egy ügyvéd, aki az NPD-nek és a Szalafisták elleni Huligánoknak (HoGeSa) is bedolgozott, valamint egy jól ismert lipcei huligán. Forrás: <http://de.indymedia.org/node/3472>

tulajdonképpen továbbra is megtartja szélsőjobboldali irányultságát, és ez más német és európai városokra is érvényes, ahol a drezdai minta hamarjában elterjedt. (17–18.) A szervezők olyan akciói, mint például a drezdai karitatív étkeztetési szolgálat adományokkal való támogatása, többek között azt a célt is szolgálta, hogy szélesebb társadalmi csoportokhoz is eljuttassák üzeneteiket, és így a polgári középréteggel szorosan együttműködve valósítsák meg célkitűzéseiket. (16.) Miután január végén Lutz Bachmann⁶ és további főszervezők sorra lemondtak vezetői funkcióikból és a Pegidán belüli harcok is nagymértékben felerősödtek, a mozgalom eddigi népszerűsége is jelentősen visszaesett. Ekkoriban az eddigi pénzügyi felelős, Kathrin Oertel (született Spevacek) lett a Pegida ideiglenes szóvivője. Mivel közben kirobbant a Hitler-gárda körüli sajtóbotrány, és Lutz Bachmann végül nem tartotta be korábbi ígéretét, vagyis nem lépett ki teljesen a Pegidából, ezért a mozgalom 2015. január 29-i megbeszélésén Oertel minden eddigi vezetői szerepvállalásáról lemondott. Így az egykori vezetők nyílt ellentétbe kerültek egymással, és hivatalos visszavonulása után Kathrin Oertel egy újabb „Direkt Demokrácia Európáért” nevű csoportot alapított, amelyből nemsokára kilépett. Végül a korábbi propagandista uszítások miatt május elsején Oertel nyilvánosan bocsánatot kért a saját Facebook oldalán minden migránstól és mindenekelőtt a muszlimoktól. Míg Lutz Bachmann mindig is a Pegida gonosz arcaént szerepelt a médiában, (korábban betörés és kábítószeres bűncselekmények miatt ítélték el, és hivatalosan is el volt tiltva a közéleti funkcióktól), addig Oertel már a kezdetektől ártalmatlan, jó szándékú nőként tűnt fel a nyilvánosság színpadán, aki igen keveset árult el magáról a Günther Jauch által vezetett TV-beszélgető műsorban.⁷Oertel elmondta a moderátornak, hogy Drezdában született, van három gyereke, korábban az FDP-re (Szabad Demokrata Párt) szavazott, legutóbb azonban az AfD-re, és mindenekelőtt azt hangsúlyozta, hogy ő teljesen átlagos nő, aki a népből származik.

A Neue Württembergische Zeitung alapján kijelenthető, hogy Bachmann és Oertel már az óvodai időkből ismerték egymást, aztán együtt jártak iskolába (Leonhard-Frank-Oberschule) Coswigan (kisváros Meissen közelében). Lutz Bachmann a tizedik osztályban ment át egy drezdai állami iskolába, a nála pár évvel fiatalabb Kathrin Oertel pedig 1995-től már egy gazdasági középiskolában folytatta tanulmányait, ahol leérettségizett.

6 Forrás: <http://www.sueddeutsche.de/politik/pegida-chef-lutz-bachmann-gibt-auf-und-entschuldigt-sich-1.2315628>

7 Forrás: <http://www.sueddeutsche.de/medien/pegida-bei-jauch-parolen-sind-kein-dialog-1.2310600>

A Jauch TV-műsorában való megjelenés közszereplővé tette Lutz utódját, vagyis Kathrin Oertelt Németországban. Mégis, közszereplései alkalmával Oertel végig óvatos maradt a riporterekkel és az újságírókkal szemben: általában élő adásban nem volt hajlandó a Pegidával kapcsolatos konkrét tényekről vitatkozni, ehelyett inkább háritott és főleg általános dolgokról volt hajlandó beszélni. Miután Bachmann visszalépett, mint főszerző, Oertel rögtön elhatárolódott minf egykori kollegája szélsőséges kijelentéseitől, mind a Legida újonnan kinyilatkoztatott céljaitól.

A tanulmány első fejezete a Pegida keletkezésével, a vezetők ideológiai meggyőződésével és a mozgalom létrejöttének előfeltételeivel foglalkozik, amely eredetileg egy zártkörű Facebook oldalról indult el és aztán bizonyos értelemben átment offline fázisba. A második fejezet elején a kutatócsoport és Franz Walter helyszíni megfigyeléseivel találkozhatunk, melyeket a különféle Pegida-„séták” alkalmával tapasztaltak 2014/15 telén. Ezzel máris a mozgalommal kapcsolatos történések közepén találja magát az olvasó és megismerkedhet a protestálók különféle bannerjeivel és tábláival, melyek tartalmi üzenetei a „nép hatalmát” voltak hivatottak hirdetni. Például: „Minden kerék megáll, amennyiben azt erős karod is úgy akarja”, s ahogyan egykoron „egy baloldali diktatórikus rendszert kisöpörtek az NDK-ból”, ugyanezt kellene ma is megismételni, vagyis nincs szükség a baloldali gondolkodásra, a hozzá köthető személyi állományt pedig el kell űzni. (23.) További tudományos eredmények kvantitatív szűrőpróba formájában láthatók, és ezzel párhuzamosan a kutatók a NoPegida ellenmozgalmat is tüzetesen megvizsgálják a harmadik fejezetben. A következő fejezetben a szerzők a kvalitatív kutatási eredményeket mutatják be az olvasóknak, melyben a megkérdezettek hazával kapcsolatos elképzelésein túl, a másoktól alkotott képről, a mozgalomban való részvétel indokairól, a különféle szimpatizánsokról, „a hazug sajtóval” kapcsolatos kritikákról és a tanulmányban résztvevő aktív tüntetők politikai elképzeléseiről tudhatunk meg fontos részleteket. A kutatócsoport észrevételei alapján a „baloldali bagázs” a Pegida-tagok legfőbb ellenségeként értelmezhető. „Az est szónokai a rendőrséget ünneplik, mert ismét megvédték egy Pegida-rendezvényt a baloldali kaotikusuktól.” (24.)

Az ötödik fejezetben nagyrészt a Pegidához köthető német diskurzusokról olvashatunk, míg a hatodikban a szerzők már a mozgalom és az AfD közötti elméleti-gyakorlati keresztszetszeteket vizsgálják. Ezek után a Pegidával kapcsolatos külföldi értékelésekről a hetedik fejezetben olvashatunk. Végezetül pedig a szerzők a könyv elején felállított téziseik alapján, vagyis „a civil társadalom piszkos oldala” és a „politikai hontalanság”,

alapján összegzik a tanulmány „köztes” eredményeit az utolsó fejezetben. Már a hatodik fejezetben is jól érzékelhető a kutatók azon törekvése, hogy európai kontextusba állítsák a Pegida-mozgalom gyors kibontakozását és elterjedését. Ugyanakkor a műben jól követhető a szerzők azon szándéka is, hogy az általuk bemutatott empirikus eredményeket egy átfogó politikai és társadalomtudományos keretbe illesszék. Összességében mintegy 60 oldalon keresztül követhetőek a Pegida tiltakozásokkal kapcsolatos részletes leírások, diagramok és értékelő ábrák, sőt egyes sétákat kifejező képekkel dokumentálják.

A Pegida-mozgalom tagjai egyáltalán nem részesítették szívélyes fogadtatásban a helyszínen érdeklődő kutatókat, mivel állandó gyanakvást tanúsítottak a médiával és a szakemberekkel szemben. A politológusok azonban vállalták a kockázatokat, mert tudták, hogy a tiltakozómozgalom átfogó kutatása szempontjából a helyszíni megfigyelések egyszerűen elengedhetetlenek. „Az ember közszellemet és érzelmeket tapasztal, érzékelheti egy mozgalom pulzusát, ez által leírhatóvá válik a tiltakozás közvetlen környezete.” (34.) A szerzők által megnevezett reprezentativitási nehézségeket leszámítva (62.) a tanulmány egyes részeiben a kutatócsoport cáfolta azt a közismert vélekedést, miszerint ok-okozati viszony állhat fenn az anyagi problémák (munkanélküliség) és a jobb-, illetve a szélsőjobboldali ideológiák között.

A Pegidára nézve tudományosan is cáfolható, mivel a megkérdezett tüntetők mintegy 75,5 százaléka teljes munkaidős foglalkoztatást vallott be a kérdőíveken. (69.) Sőt mi több, a tiltakozóknak csaknem a fele nagyon is jól képzett, mert egyesek egyetemi, főiskolai végzettséggel, vagy akár tudományos címmel rendelkeztek. Így a helyszíni vizsgálatokból egyértelműen levezethető, hogy ez esetben nem alkalmazható a *Heinz Bude* által kutatott rendszerváltásban csalódottak nevű jelenség, és hogy a munka fogalma többféle jelentőséggel bír a tüntetők környezetében. A megkérdezettek nagy többségét egyenesen irritálták a foglalkoztatottságukra irányuló direkt kérdések; és magát a munkát kétségtelenül hasznos szolgálatként és erkölcsi értékazonosulással párosítva értelmezték a német társadalom egészére nézve. (42–43.)

A felvonulók elutasító magyarázataiból kirajzolódik, hogy kritikáikkal elsősorban a hazájukban élő „társadalmi parazitákat” támadják, (akikből szerintük minden egészséges munkamotiváció hiányzik, és az aktív adófizetőkre hárítják az állami segélyek magas költségeit), ezzel párhuzamosan azonban a Pegida-tagok foglalkoztatottságukon keresztül a saját szorgalmukat is kiemelik. Ebben a kontextusban a munka egy „magától értetődő” általánosan elfogadott kifejezésként értelmezhető, és többnyire egy tágabb

értelemben vett külső csoport (előítéletek szerepe) ellen irányul. Ide tartoznak azok a „hamis” idegenek (bevándorlók) is, akikről feltételezhető, hogy mint – a nem hazánkhoz tartozó külföldiek kategória – nem hajlandók a közösség számára hasznos munkaszolgálatot teljesíteni. Ezért mind a tüntetők, mind a főszervezők publikus megnyilvánulásaiból, valamint a Pegida eddigi hivatalos álláspontjaiból levezethető egy idegengyűlölő és iszlamellenes központi mag. Amennyiben szembeállítjuk a Pegida „megértő-polgári oldalát” (16.) (amely irányelv valójában rendkívül korlátozott megértést tanúsít az idegenek iránt), az e mögött álló tényleges és megtévesztő kollektív megnyilvánulási formával, amely tulajdonképpen idegengyűlölő jellegű, megállapítható, hogy mindez vitatható ellentétet képez. Nemcsak a Pegida hivatalos nyilatkozataiból vezethető le a nyilvános idegenellenes álláspont, hanem a másik enyhébb, vagyis „megértő-polgári” középrétegről szóló elképzelés sem fenntartható, pedig ez látszólag nem támaszkodik xenofób elemekre. Mindezt több tanulmány is bizonyítja: többek között a Friedrich Ebert Alapítvány ezzel kapcsolatos kutatása.⁸ Az itt elért eredmények már évek óta jelzik, hogy a különféle jobboldali szemléletek a polgári középrétegben is jelen vannak. Ezért nem indulhatunk ki egy konkrét ellentétből a polgári középréteg és a Pegida által hangoztatott hivatalos álláspontok mentén. Sokkal inkább magától értetődő, hogy bizonyos ideológiai kapcsolat létezik a középréteg nyitottabb álláspontja és az idegenekkel kapcsolatos negatív felfogás (például kizárás, vagy kényszerintegráció) között. Tény, hogy a középrétegből is eredeztethetőek olyan jellegű elképzelések, hogy az idegenek komoly veszélyt jelentenek a német nemzet egészére nézve. Alapvetően a fent említett ideológiai kapcsolatra kérdez rá e tanulmány címe is („A civil társadalom piszkos oldala?”). A kutatók a folyamatosan felsorakoztatott részeredmények alapján változatos negatív és pozitív állításokat fogalmaznak meg a fenti dilemma feloldására. A Pegida egyfelől a civil társadalom szerves része; ugyanakkor azonban amennyiben a társadalom tiszta oldalával állítjuk ellentétbe a tiltakozómozgalmat, akkor ez már a „piszkos oldalt” is jelentheti. Másfelől, maga a „piszkos” csoportosítás, tudományos szemszögből szigorúan elutasítandó. Ez a fajta egyoldalúság, vagyis a „tisztá” – „piszkos” jelzők kiélezett használata egy olyan konstruált kontrasztot képez, amelyen keresztül a Pegida-mozgalom nyilvános leleplezése és lejáratása az alapvető cél. Maga a módszer és a stílus sem új, mivel ezt már előzőleg is ilyen keretek között gyakorolták a mozgalomról nyilvánosan ítélező politikusok és egyes szakemberek. Ezt a trendet részben a szerzők

⁸ Forrás: http://www.fes-gegen-rechtsextremismus.de/pdf_14/FragileMitte-FeindseligeZus-taende.pdf és <http://www.fes-gegen-rechtsextremismus.de/>

is folytatták ebben a tanulmányban, főleg az első fejezetben, hiszen ott nem feltétlenül tartalmi szempontból kritizálták a Pegida követeléseit, hanem rögtön rábizonyították a főszervezőkre, hogy szalonképtelen jobboldali érzelmeket képviselnek. Az olvasó akarva-akaratlanul negatív szereplőkkel szembesül. A főszervező Bachmann nyilvános lejáratásához elegendő volt egy Facebook fénykép, amelyen Hitlerként pózolt. Végül Bachmann ilyen irányú leleplezése olyannyira hatékony volt, hogy e kiprovokált botrány miatt sokak szemében azon nyomban elveszítette mindenféle felelős vezetői szerepét. Így azonban az alapító Bachmann gondolatai teljesen a háttérbe szorultak, mint ahogyan a moralizáló szélsőségek kritikája egyetlen bocsánatkéréssel azonnal visszakerült immár „a tiszta német civil” főáramlatba, amelyben (furcsa módon) újabb és újabb szélsőséges nézetek születhetnek, vagy éppenséggel itt terjednek és formálódnak. Megemlítendő, hogy maga a kutatócsoport is visszautasítja a társadalom pizkosságával kapcsolatos feltételes elképzelést, és ugyanakkor azt is elismeri, hogy ez az irány így pontosan a mély elemzés szempontjából túlságosan is felületes. Ehelyett a szerzők fordulatként kijelentik, hogy a Pegidát nem kellene rugalmatlan ideálként szembeállítani a civil társadalommal: a mozgalom nem tekinthető pusztán a civil társadalom aljának, és való igaz, hogy fáklyás meneteléseik során, többszörösen híresztelték, hogy ők teljesen elutasítják az erőszakot. (198.) Ez az érvelés helytálló, mivel végső soron a Pegida önreflexióiban többszörösen hangsúlyozza az erőszakmentességet, és az állítólagos iszlamizálódás kapcsán elsősorban a német földön zajló proxy háború ellen érvelt. Az ő szemszögükből az iszlamizálódás egy „nőgyűlölő, erőszakkal átítatott politikai ideológiaként”⁹ érvényesül ma Németországban. Azt gondolják, hogy békés ellenállási akcióik teljesen jogosak, másrészt azonban a törvények végrehajtása érdekében fokozottabb rendőrségi jelenlétet sürgetnek. Főleg az integrációra nem hajlandó egyének és a bünteteket elkövető menedékkjogot kérő egyénekkal, csoportokkal szemben kérik az államhatalom határozottabb fellépését. Ezért a Pegida „a Nyugat értékeit” szeretné itt és most hatékonyan megvédeni egy elképzelt iszlamista elidegenedéssel szemben. Abban valóban igazuk van a szerzőknek, hogy „... a patológiai félelmek és az agresszió, a társadalmi és az etnikai kirekesztés és a változtatásokra irányuló törekvések, a cinizmus és a demokratikus folyamatok megvetése” (194.) szintén a civil társadalomban katalizálódnak. A csoportos elbeszélések arra szolgáltak, hogy minden érintett számára kézzelfoghatóbbá váljon a Pegida-tagok csoportdinamikája és életvilága. Ezen

9 A Pegida Állásfoglalásának 10-es pontja. Forrás: <http://www.schiebener.net/wordpress/wp-content/uploads/2014/12/PegidaPositionspapierKritikkomplett.pdf>

belül ugyanúgy kidomborodnak a hazafias vallomások („én egy militáns szász vagyok”), (91.) akárcsak a kellemetlen érzések, amelyek különösen „a lakónegyedek kellős közepén” felállított menekülttáborokhoz, valamint a világ minden részén kitörő konfliktusokhoz kapcsolódnak. (94.) Egyes megkérdezettek Szászországot hazájukként emlegetik és kultúrfőlnyit tulajdonítanak e tartománynak, sőt szerintük Drezda és Lipcse sokszínűsége éppen elegendő ok arra, hogy büszkének legyenek a régió kulturális gazdagságára. (93.) A Pegida-mozgalom tagjai kiemelik a szász családközponúságot, erényességet és vendégszeretetet (stb.), ugyanakkor lelkendezve beszélnek saját eszességükről és kritikus gondolkodás módjukról. Szerintük az 1989-es békés forradalom során tanúsított hozzáállásuk komoly bizonyíték a fentiek alátámasztására. Ugyanakkor minden egyéni „haszonérzeten” túl, Lipcsében és Drezdában egyfajta speciális összetartozás érzés létezik. (96.) A szerzők elemzése alapján a Pegida-mozgalom tagjai számára a haza megvédése egy mélyről eredő érzés, amely igazi hajtóerőként működik a csoportokon belül. (97.) Ők egy olyan politikai „erjedési folyamat” kifejezéseként értelmezhetőek, amely elérte a német társadalom jobbközép szegmensét.” (63.) Mindez abból is kiderül, hogy a mozgalom követői milyen pártokra szavaztak a legutóbbi szövetségi választásokon: 24,8 százalék CDU/CSU-ra, további 4,8 százalék az NPD-re, 47,1 százalék pedig az ebben az időszakban még zsenge, de egyre jobban erősödő AfD-re. A Pegida saját hazaképét egy tágabb nyugati világi keretben helyezi el, és így a követők többsége komolyan azt gondolja, hogy egy nagyobb közösségben, más hazákkal együtt létezik Európában. Mindez közös értékeken alapszik. A jobboldali-nemzeti világnézet alapján e nemzetek felett álló értéktöbbletet, ahogyan az EU-t elképzelik, mindenképpen meg kell védeni az iszlamizálódástól, mivel ez az európai civilizáció elsősorú ellensége.

A kutatócsoport fejtegetései alapján jelen esetben a hangsúly itt mindekelőtt a mamutépítkezési projekteken (98.) és az iszlámmal kapcsolatos absztrakt félelmen van. Mindebben a Pegida nem csak egy eszményi kultúrharc kellős közepén véli felfedezni magát, hanem adott esetben a „helyes” vallás kapcsán is szívesen vitába bocsátkozik – mindannak ellenére, hogy az empirikus vizsgálat mellest az is megállapította, hogy a Drezdában tüntető Pegida-tagok közül a megkérdezettek mintegy 70,2 százaléka nem tartozik egyetlen felekezethez sem. A mozgalom nemcsak a kulturális vagy vallási oldalt támadja az iszlamizálódásban, hanem a követők a német, illetve az európai társadalom elképzelt alap „értékeinek”, megtartásáért is síkra száll. Eszerint a Pegida a saját civil társadalmi hazájával kapcsolatos hiedelemből táplálkozik, amely, akárcsak az európai szomszédos hazák esetében,

bizonyos erkölcsi elvek konkrét megvalósításában nyilvánul meg: pontosan az ilyen értékeket kell haladéktalanul megvédeni. Ezért az európai érték-közösség magjára nézve a Pegida az iszlamizálódásban látja a legnagyobb fenyegetést. A szerzők a populizmusról azt állítják, hogy különösen olyan társadalmi szférákban „virágzik”, ahol a környezetet formáló társadalmásításokat és tradicionális konvenciókat előzőleg valakik már „szociokulturálisan kiürítették”. (186.) Az ilyen és másfajta sajátos vélekedések nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy közelebbről is megismerhessük a Pegida-követők szemléletmódjait és vélekedésmintáit. Érdekes a populizmus kifejezés kontextustól függő használata, melyet a szerzők elmulasztnak definiálni, és nem tudatosítják az olvasóban, hogy ezt gyakran a kellemetlen rivális gyors diszkvalifikálására használják a politikusok, de valójában e fogalom sokszor nem képez valamiféle tényleges elválasztó vonalat bizonyos pártok, vagy karizmatikus személyek közt, hiszen bizonyos formái a néppártokon belüli hatalmi harcokban, vagy kampányokban is fellelhetőek (eszközként). Ennél is érdekesebb a könyvben bemutatott üres társadalmi terek elmélete, amely fölöttébb problematikusnak mutatkozik, miután a fenti megközelítés nem az adott társadalmi szerkezetek elképzelt közösségeiből (Benedict Anderson) van levezetve, vagyis a szerzők a Pegida-mozgalom kelet-németországi hirtelen nagy sikerét egyenesen a követők hazával kapcsolatos elképzéseiből eredeztetik. Ilyenformán a Pegida iránti magas fokú szimpátia egy rejtélyes ürességből adódik: „A populizmus és a szellemi hajléktalanság, a szervezeti kiutasítottság és a politikai képviselő elvesztése együtt járnak.” (Uo.) Ezzel szemben az a feltételezés, hogy eddig éppen maga a „menedék” hiányzott a legjobban a Pegida-tüntetőknél, igen nehezen bizonyítható a felvázoltak alapján, mert végül is a megvédendő képlékeny „Nyugatban” a saját nemzeti értelmezésük alapján mindenképpen egyfajta mentsvárat láttak a demonstrálók. Ezért nem ez hiányozhatott nekik elsősorban, mivel mindez már a megkérdésezések idején egy ténylegesen létező és ép világgépként fogalmazódott meg bennük. Így pontosan az iszlamizálódásban azonosítják azt a negatívumot, amely alássa az általuk védelmezett menedékhely eddigi biztonságát, a jelenlegi politikusok pedig nem tesznek semmit e botrányos nemzeti elidegenedési folyamat megfékezése érdekében. Szerintük a politikai korrupció, a tétlenség és a „hazug sajátó” utat engednek olyan fajta idegen törekvéseknek, amelyek pontosan arra irányulnak, hogy felhígítsák vagy teljesen elpusztítsák a nemzeti közösség még meglévő alapértékeit. A Pegida jellegzetes logikáját követve megállapítható, hogy a tagok saját magukat képzelik a legfontosabb nyugati értékek megmentőjének, azonban a mozgalom önképéből kifolyólag valószínűleg

az erős vezető hiánya képezi az egyik legalapvetőbb szervezeti dilemmát, hiszen neki kellene összefognia a különféle védelmi akciókat és hatékonyan megszervezni a Nyugat megmentését. A terepen folytatott kutatások egyértelműen bizonyítják, hogy a Pegida-felvonulók hazával kapcsolatos elképzelései igen széles skálán értékelhetőek. (92.) Ebből kifolyólag a kutatócsoport Pegidához köthető szervezeti elárulását hirdető hipotézisei is nehezen megfoghatóak. Amennyiben abból a tényállásból indulunk ki, hogy a jobboldali gondolatokat képviselő felvonulók ma már egyáltalán, vagy csak részben érzik képviseltetve magukat az elismert pártokban, (másként esetleg nem is tüntetnének), nem feltétlenül enged arra következtetni, hogy az emberek azért válnak ilyenképp politikailag aktívvá, mivel a német szövetségi pártrendszerek teljesen elhanyagolják őket. A tanulmány erőssége azokban a részekben domborodik ki a leginkább, ahol a kutatók képesek voltak a Pegida-követőkkel úgynevezett szervezett csoportos beszélgetések keretében olyan ellentmondásos témákról véleményeket összegyűjteni, mint a külföldiek, az euró, az iszlám, a politikusok attitűdjei, a média, a haza és a demokratikus jogállam. A könyvben található demográfiai adatok és különösképpen a mozgalom tagjainak gondolatvilágáról szóló részletek mindenképpen hozzájárulnak a kutatott jelenség további megértéséhez, és fontos alapul szolgálnak az erről folytatott eszmecserékhez.

Lars Geiges, Stine Marg, Franz Walter: *Pegida. Die schmutzige Seite der Zivilgesellschaft?* (Pegida. A civil társadalom piszkos oldala?) Bielefeld, 2015. Transcript Verlag, 208 o.

Eperjesi Zoltán és Csikós Gábor